

การสกัดองค์ความรู้ เรื่อง “ ขยะบนพื้นที่สูง ”

บ้านนามน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแหง และโรงพยาบาลเมืองแหง ประชากรในชุมชนเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 50 และนับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 50 มีประชากรทั้งหมด 142 ครัวเรือน 147 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 555 คน แบ่งออกเป็นประชากรชาย จำนวน 205 คน ประชากรหญิง 250 คน ได้รับสัญชาติไทยครบทุกคน หมู่บ้านนามนได้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2449 โดยพ่อเผ่าคำแปะ พระเกะเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านนามน หลังจากนั้นมาผู้คนรู้จักและรู้จักกันว่าบ้านนามนตลอดจนถึงปัจจุบันนี้ สมัยในอดีตบ้านนามนเป็นหมู่บ้านย่อยจากบ้านแม่หาดมีผู้นำหมู่บ้านเป็นคนเดียวกันได้แยกและแต่งตั้งบ้านนามนขึ้น เมื่อปี 2523 บ้านนามนเป็นหมู่บ้านชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนไทยพม่าทางด้านทิศเหนือ ติดกับบ้านแม่หาด หมู่ที่ 1 ทิศตะวันออก ติดกับบ้านปางป๋อ ตำบลแสนไห และทิศตะวันตก ติดกับบ้านเมืองน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ด้วยวิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยงหรือปะกาเกอญอ ที่มีพื้นฐานในด้านของการดูแลป่าไม้ แหล่งต้นน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนเดิม ตามปฏิทินของชุมชนบ้านนามนที่จะมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง คือ การปลูกข้าวเพื่อกินในครอบครัว การปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือน การหาสัตว์น้ำกึ่ง หอย ปู ปลา จากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ การหาของป่า การเลี้ยงฝัฝายที่ช่วยดูแลแหล่งต้นน้ำ จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชุมชนจะผูกพันกับธรรมชาติ ในเรื่องของการจัดการขยะก็เช่นกัน การดำรงชีวิตของชุมชนบ้านนามนในปัจจุบันเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก เนื่องจากบ้านนามนเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่มีพื้นที่ใกล้เมือง คือ ใกล้แหล่งเศรษฐกิจของอำเภอเวียงแหง คือ บ้านเปียงหลวง และสามารถที่จะเดินทางมายังตัวอำเภอได้ในระยะเวลาที่ไม่นาน อีกทั้งการที่ชุมชนเริ่มขยับตัวจากชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมือง ทำให้ในหมู่บ้านมีร้านค้าเพิ่มมาจากเดิมหลายร้าน มีรถมอเตอร์ไซด์ในหมู่บ้าน ชีวิตในแต่ละวันเริ่มมีความรีบเร่ง เนื่องจากต้องออกไปทำงานรับจ้าง แทนการประกอบอาชีพแบบพอเพียง ตามสภาวะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนเริ่มหายไป โดยเฉพาะการเริ่มใช้ถุงพลาสติกในการห่อข้าว ใส่กับข้าว แทนการใช้ใบตองหรือการใช้วัสดุธรรมชาติในการบรรจุอาหาร ในช่วงที่ไปรับจ้างหรือทำนา ทำไร่ ไปหาสัตว์น้ำ จากการสอบถาม

ตัวแทนแม่บ้านบ้านนามน ที่เป็น อสม. ของบ้านนามน คือ นางนิภาพร นุพอ ได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันแม่บ้านส่วนใหญ่ของบ้านนามนไม่นิยมนำใบตองมาห่อข้าวตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมแล้ว และนิยมมาใช้ถุงพลาสติก ถุงร้อนในการห่อข้าวแทน เนื่องจากว่าในแต่ละวันตอนเช้าจะต้องรีบตื่นขึ้นมาหุงหาอาหารให้คนในครอบครัว จัดเตรียมห่อข้าวสำหรับตนเอง ลูก และสามีที่อาจต้องไปรับจ้างในต่างบ้านหรือไป

โรงเรียน การใช้ใบตองห่ออาหารจึงไม่สะดวกต่อภาระงานของแม่บ้าน อีกทั้งในปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพอากาศที่ร้อนขึ้นต้นกล้วยที่มีอยู่ในชุมชนไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดี ใบตองจึงหาได้ยากส่วนวัสดุทางธรรมชาติอื่นๆ เช่น ใบตองก้อ ต้องไปหามาจากในป่า เพื่อความสะดวกสบายแม่บ้านจึงหันมาใช้ถุงพลาสติกที่สามารถหาได้ง่ายและสะดวกแทน จึงทำให้แต่ละครัวเรือนมีปริมาณ

ถุงพลาสติกค่อนข้างมาก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจแบบสอบถามในเรื่องพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในโครงการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติก หรือกล่องโฟม มีการหลีกเลี่ยงการใช้ค่อนข้างน้อย เพียงร้อยละ 5.1 มีการใช้ถุงพลาสติกเป็นประจำ ร้อยละ 76.6 และไม่เคยหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติก ร้อยละ 18.2 การนำตะกร้าหรือกระเป๋าผ้า/ถุงย่าม ไปใส่ของ เมื่อซื้อของหรือไปจ่ายตลาด พบว่า มีการปฏิบัติทุกครั้ง ร้อยละ 3.6 ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ร้อยละ 49.6 และไม่เคยนำถุงย่ามหรือถุงผ้าไปใส่สิ่งของเลยร้อยละ 46.7 การใช้ใบตองหรือกล่องข้าว ในการบรรจุอาหารแทนการใส่ถุงพลาสติก พบว่า มีการปฏิบัติบ่อยเป็นประจำ ร้อยละ 8.8 มีการใช้บางครั้ง ร้อยละ 67.2 และไม่เคยใช้เลย ร้อยละ 24.1 การนำพลาสติกหิ้ว ที่ยังมีสภาพดีกลับมาใช้ซ้ำอีกครั้ง พบว่า มีการนำกลับมาใช้ซ้ำทุกครั้ง ร้อยละ 29.2 นำมาใช้เป็นบางครั้ง ร้อยละ 60.6 และไม่เคยปฏิบัติ ร้อยละ 10.2

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ยังมีการใช้ถุงพลาสติกในชุมชนค่อนข้างสูง และการพยายามหลีกเลี่ยง การลด หรือนำกลับมาใช้ซ้ำของพลาสติกในชุมชนยังค่อนข้างน้อย ซึ่งคงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยชุมชน และภาคีเครือข่ายภาครัฐในพื้นที่ ต้องขับเคลื่อนให้วิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวไทยภูเขาเผ่าปะกาเกอญอ ทั้งการใช้ถุงย่ามในการบรรจุสิ่งของ การใช้ใบตองหรือวัสดุธรรมชาติในการบรรจุอาหาร การลดการใช้ถุงพลาสติกโดยการให้นำถุงพลาสติกที่มีสภาพดีมาใส่สิ่งของที่ไม่ใช่การบรรจุอาหารและก่อให้เกิดสารพิษปนมากับอาหาร การรณรงค์การใช้ถุงผ้า การนำถุงพลาสติกประเภทซองขนมมาทำเป็นสิ่งของที่สร้างมูลค่าได้ เช่น ผ้ากันเปื้อน เบาะรองนั่ง และคาดหวังว่าหากชุมชนเกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าวแล้ว ปริมาณขยะมูลฝอยบ้านนามนที่มีปริมาณ 596 ตัน/เดือน ที่ อบต.ต้องทำการจัดเก็บจะลดลง กลุ่มแม่บ้านนิยมนำมาใช้วัสดุธรรมชาติในการบรรจุอาหารมากขึ้น ลดการเผาถุงพลาสติกในครัวเรือนที่ส่งกลิ่นเหม็นและผลกระทบต่อสุขภาพ จนท้ายที่สุด คือ ชุมชนบ้านนามนที่ปลอดถุงพลาสติกในครัวเรือน ซึ่งการที่จะประสบความสำเร็จในเรื่องดังกล่าวได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือและการขับเคลื่อนจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะในตัวชุมชนเองที่ต้องยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปฏิบัติเป็นตัวอย่างของแกนนำชุมชน น่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชนบ้านนามนต่อไป.....

สกัดองค์ความรู้โดย นางสาวพัฒนา สมานิ นักวิชาการสาธารณสุข